

KATARIINA
VUORI

*Parasta
ennen*

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Sari Ikäheimolle ja Tiina Äikkäälle lämmin kiitos
ensimmäisen tekstiversion kommentoinnista

© Katariina Vuori ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2024

ISBN 978-951-1-48563-6

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2024

”Suovaniemen luontaisessa poukamassa on havaittu puuesine/puuesineiden jäännöksiä, joiden ikä on huomattava (n. 6 770–7 300 vuotta). Kyseessä on aivan esikeraamisen ajan loppuun tai sen taitteeseen ajoittuva löytö, joka sijaintinsa ja kokonsa perusteella on luontevimmin tulkittavissa muinaiseksi vesikulkuneuvoksi.”

Ote Kuusamon Suovajärven kaivausraportista.

Museovirasto, 2008

”Etsi sitä Suurta
kolua etäiset paikat
ja pimeimmät sopet pelosta piittaamatta.
On suurta etsiä Suurta,
olla ohut valonsäde
kohtaamassa suurta vettä.”

Tommy Tabermann, *Oljenkorsia* 1993

Poninhäntäpäinen nainen mennä puuskuttaa reipasta vuoro-
tahtia sauvanpäät kopisten. Tuuli viriää ja joenpinta poimuttuu.
Vesi, rantaheinät ja mesiangervopuskat alkavat supista aivan kuin
ne tiedottaisivat toisilleen kulkijasta, tuulipukunaisesta, jolla on
aina sama päättäväinen suunta: jokivartta pitkin kunnes tullaan
venelaiturille, käännös oikealle kohti omakotitaloaluetta, leikki-
puiston ohi ja vasemmalle. Siitä vielä kolme lyhtypylvään väliä ja
sitten jarrua keltaisen talon kohdalla.

Joku olisi voinut sanoa, että keltaisen rintamamiestalon
keittiönikkuna oli Armi Komulaiselle pakkomielle, tai vähintään-
kin kyseenalainen kompleksi. Huomauttaa, että ei ollut normaalia
rampata sauvakävelylenkeillä yhden ja saman talon ohi, pysähtyä
ja jäädä käyttämään viisihenken perheen ateriointia.

Armin mielestä hänen liikuntaa ja etnologisen kenttätöiden piir-
teitä yhdistävässä harrastuksessaan oli kyse jostain aivan muusta:
se oli spekulatiivinen rinnakkaiselämä. Jos-nimisen tien viitta,
vaihtoehtoreitti, jonka ohi hän oli ehkä joskus talsinut.

Se oli kuvajainen tai teatteriproduktio jostain, jota hänen elä-
mässään olisi voinut olla, jos asiat olisivat menneet hieman toi-
sin. Vaikkapa niin, että hän olisi seissyt jossain paikassa kello kol-
melta yhden sijaan. Syntynyt tuntia aiemmin tai myöhemmin.
Ehkä varttikin olisi riittänyt.

Jos hän olisi ollut lukioikäisenä tunne-elämältään kypsempi ja olisi jatkanut vanhojentanssiparinsa Veli-Matin kanssa masurkkaa halki vuosikymmenten, elelisi hän nyt reilun tuhannen asukkaan Piippolassa luokanopettajan rouvana, sen sijaan että itkeä tihrusti arkisena tiistaipäivänä suojalaseihinsa Haukiputaan kirkon kuorissa muumioituneiden vainajien keskellä.

Jos hän ei olisi eronnut Tommista, Vesasta tai Jarkosta, olisi hänelläkin pitkiä muistoja ja hauskoja, kippisteleviä parisuhdekuvia netti pullollaan. Ja hänelläkin voisi olla jokapäiväinen elämä, jollaista keltaiseksi maalatun rintamamiestalon kuusiruutuisen ikkunan ja lukuisten muidenkin ikkunoiden takana esitettiin kattolampun sympaattisessa huomassa.

Ja silloin olisi niin, ettei hänellä nyt olisi mitään hoppua, eikä elokuun 18. päivän lähestyminen merkitsisi sitä, että rakkaudellakin oli hintalappunsa.

1.

Töp töp töp.

Pulleat talvenjälkeiset vesisherneet naputtelivat huppua. Juuri tällaista jatkuvaa vesipisaroilla aikaansaattua koputtelua käytettiin ihmisten kiusaamiseen vankiloissa, joista ihmisoikeusaktivistit raportoivat, Armi mietti. Vettä ripoteltiin niin kauan, että ihmiseltä meni järki ja hän tunnusti mitä tahansa, jotta pääsisi pois piinaavasta tilanteesta.

Mutta täältä ei niin vain lähdetty. Tämä päätä nakuttava rasite oli itse valittua ja itse aiheutettua. Armi hihitti. Hän tarttui lastaan ja alkoi haalia märkää hiekkaa ohuina siivuina kihveliin.

Havupuuvaltainen sekametsä oli jähmettynyt ja hiljentynyt seuraamaan Armin puuhasteluja. Ympärillä oli naavaa valuvia kuusia ja syviä suppakuoppia, joiden pohjalla oli vielä suttuisina pälvinä loskasorbettia.

Varvikon alaisesta happamasta karikkekerroksesta oli tullut vastaan jokunen koppakuoriainen, niin kohmeloisia ja unenpöppe-
röisiä, etteivät ne edes tajunneet pötkiä pakoon. Armi kuiskaili huomenta, huomenta ja pyysi anteeksi, kun hän noukki horros-
telijoita ja siirteli niitä hellävaraisesti syrjemmälle. Hän kairasi niille sormenpäällään pienet ja turvalliset evakkopoterot maaperään, jota ei ollut myllätty.

”Loppuviikosta pääsette taas kotiin”, Armi höpötteli. ”Se näyttääkin sitten ihan erilaiselta kuin aiemmin. Sillä tämä on remppaohjelma ’Suomen kaunein pöpelikkö!’”

Hän veteli lastalla ohuita viiruja hiekkään, selosti, missä oli pääsisäänkäynti ja missä kuraeteinen, mihin tulee vanhempien makuuhuone walk-in-vaatekomeroineen. Hän raapusti ötököille keittiön, lisäsi sinne pöydän, hellan ja kattolampun.

Löytäessään punertavan, mustalaikkuisen ja leppäkerttua matkivan puolukanlehden, hän kysyi tokkuraiselta ötökältä, mihin tämä halusi laittaa punaisen maton.

”Jaahas, perheen emäntä on valinnut maton paikaksi tämän maan alta paljastuneen könkkäjuuren. Siitä näkeekin koko huushollin.”

Jos Kaisa – Armin kollega Museo Terwahovista – oli lähellä ja kuuli Armin monologeja, hän nauroi ja totesi, että Armin puska-barometrin mukaan oltiin oltu huitsissa jo neljä päivää. Sillä niin siinä aina kävi: neljäntenä päivänä Armin mielikuvitus alkoi hyppelehtiä.

Kivikautta lähestyessä vastaan tuli laihoja, tuskin hiuksen paksuisia madontapaisia völyköitä sekä keltaisia, monijalkaisia ja vikkeliä kipittäjiä, mutta muuten metsä vaikutti aivan hengetömältä. Ei oravia, ei lintuja tai niiden pälpätystä, ei ilmassa hykerteleviä hyönteisiä. Kaikki olivat vetäytyneet pesiinsä odottelemaan parempia ilmoja, kunnan kevättä, ensimmäistä talvenjälkeistä lämpöpiikkiä.

Mitätön kivensiru, hohtavan valkoinen kuin merisuolakide, hiissäutui palan matkan lastan mukana. Armi noukki sen ja siveli hiekanmurut pois. Hän käänteli pikkuruista kimpaletta ja tutki sen terävää reunaa, mutta ei, se ei ollut ihmisen tekosia. Hän jatkoi hiekan yksitoikkoista lanaamista.

Ikkuna. Sitä Armi usein ajatteli, ja nytkin, keskellä pohjois-pohjanmaalaista litisevän märkää sekametsää tuo tietty ikkuna pulpahti yhtäkkiä ja oma-aloitteisesti hänen mieleensä.

Armi käveli keltaiseksi maalatun rintamamiestalon tienpuoleisessa seinässä olevan lasiruudukon ohi joka viikko. Ikkunassa oli kuusi valkoisilla puurimoilla jaettua ruutua. Se oli hieman muita ikkunoita suurempi, lisätty taloon myöhemmin, ja siitä näki naurettavan helposti keittiöön: ruokapöydän, palan matkaa pyökinväristä kaapistoa ja kattolampun.

Lamppu roikkui melko alhaalla niin, että jos sen alapuolella ei olisi ollut pöytää, olisi valkoiseen, laakeaan varjostimeen lyönyt aina ohi kulkiessa päänsä, pitkä ihminen – kuten talossa asuva mies – hartiansa. Kun lampussa paloi iltapäivällä kello viiden valo, se loi kultaisen kartion, ylhäältä laskeutuvan auran ruokapöydän ääreen kokoontuneen perheen ylle.

Usein jompikumpi vanhemmista puuhasteli vielä hellan tai tiskipöydän äärellä, selin ikkunaan. Muu rekvisiitta – lautaset, juomalasit, aterimet, suuri puinen salaattikulho – oli jo näyttämöllä. Sitten hääräilijä kääntyi ja asetteli pöydälle pannunalustat ja laski niiden päälle kattilan tai paistinpannun tai uunipadan, josta höytylöi kuumaa höyryä kuin revontulia.

Armi jäi usein taitavasti ajoitetulla lenkillään nojailemaan kävelysauvoihinsa ja katselemaan milloin enemmän ja milloin vähemmän vaivihkaisesti tuota performanssia, idyllistä asetelmaa, arjen luksusrituaalia: lämmintä sähkövalon muodostamaa nuotiopiiriä ja koko perhettä koolla. Hän kuvitteli ruoan tuoksun ja äänet ja tuttuudesta toistuvat rutiinit. Katseet, yhteiset naurut, asioiden pysyvyyden.

Tuo kaikki tuntui Armin sisällä kehonsisäisenä hiekkapesuna.

Jo kymmenen vuoden ajan Armin kiertämä lenkki oli kulkenut ikkunan ohi, ja koko tuon ajan sama perhe oli asunut talossa.

Alussa oli ollut kaksi leikki-ikäistä lasta, sitten ulko-oven edustalle olivat ilmestyneet hyttysverkollla huputetut lastenvaunut merkiksi kolmannelta. Myöhemmin keittiön valokartiossa oli syöttötuoli ja spagettikastikkeella naamaansa töhrivä vilkasliikkeen taapero. Leikki-ikäisten vartalot venyivät, hiukset paksuuntuivat, kurahaalarit vaihtuivat rispaisiin farkkuihin. Armi venytteli etureisiään ja lonkan koukistajia ja seurasi, kuinka lapsista tuli murrosikäisiä.

Hän oli antanut lapsille nimet, ja koska noita nimiä ei koskaan lausuttu ääneen, hän oli omavaltaisesti muutellut niitä aika ajoin. Se, mikä oli sopinut työtyöpäiselle sottapytylle, ei enää tuntunutkaan passelilta anarkistiteinin kohdalla.

Armi oli varma, että hänet oli huomattu ja noteerattu. Hän oli harjoitellut mielessään mitä sanoisi, jos joku talon asukkaista tulisi kovistelemaan, että minkä hemmetin vuoksi hän oli kymmenen vuotta toljottanut heidän syömistään. Armi olisi tunnus-
tanut asiat sellaisina kuin ne olivat: hän halusi nähdä, mistä oli jäänyt paitsi. Että hän teki omiin tarpeisiinsa eräänlaista havainnointiin perustuvaa empiiristä poikittaistutkimusta. Hän halusi selvittää, mikä hänen suhteensa tuollaiseen elämään oli. Ikkunaperformanssi oli kuin ilmainen kokeilujakso, paitsi ettei sen jatkamista kestotilaukseksi suotu kaikille.

Vuosien myötä Armi oli oppinut kaventamaan mielessään valokartion kokoa, rajasi lapset pois, kohdisti keilan aikuisiin, lopulta pelkästään talossa asuvaan mieheen, joka kesäisin T-paitasillaan ja talvella vaaleanharmaassa villapaidassa istui vakiopaikallaan sivuttain ikkunaan.

Aina joskus mies oli keittiössä yksin, kumartuneena pöydän ääreen, ja jos Armi kehtasi vahdata riittävän pitkään, saattoi hän nähdä, kuinka mies tovin kuluttua käänsi sanomalehden sivua, ja silmäili ensin ylimalkaisesti ennen kuin paneutui lukemaan jotain.

Jos ei lapsia, niin ehkä sentään mies? Joku tuollainen pehmeä ja hartioista pyöreä, päivän lehteä selaileva hahmo?

Jos keltaisen talon ruskeatukkaiselle, työmatkapyöräilevälle ja touhukkaalle rouvalle tapahtuisi jotain ikävää – hän joutuisi hirveään liikenneonnettomuuteen ja vajoaisi ikuisen koomaan tai menehtyisi äkillisesti – olisi Armi voinut melkein kylmitään hypätä varanäyttelijäksi, ottaa naisen roolin keittiön parrasvaloissa. Armi kyllä muistaisi, että torstaisin päivällinen syötiin vasta kuudelta, koska kahdella lapsista oli harrastuksia heti neljän jälkeen: viulutunti ja jalkapalloa.

Armi katsoi kihveliään ja ihmetteli, mistä hänen päähänsä sikisi noin tähtäneitä ajatuksia. Johtuiko se metsässä vietetyistä päivistä tai liian pitkästä kyykyllään olosta? Vai oliko syy jokin sellainen, jota ei ihmisaistein voinut ymmärtää? Oliko maaperän avaaminen vapauttanut aikojen takaa multaan pakkautuneita tunteita, haaveita, tragedioita?

Hän tuijotti märkää kanelisokerin väristä hiekkaista maanosta, jota kukaan ei ollut nähnyt ja johon kukaan ei ollut kajonnut tuhansiin vuosiin. Hän tarkasteli kaivannon reunaa ja sen räsymattomaisen kirjavaa, kerroksellista maaprofilia. Siinä oli tiivistyneenä kylmää ja lämmintä, vuodenkiertoja, elämää ja kuolemaa. Hellekausia, linnunlaulua, tulipalopakkasia, maatuneita haaveita ja lukuisia aiempia keväisiä rankkasateita. Salamaniskuja ja kolhiintuneita sieluja.

Vesi oli kerääntynyt kuopanteeseen harmaanvioletiksi lätäköksi. Armi tarkasteli siitä heijastuvia kasvojaan. Korkeat poskipäät, terävä leuka. Kokonaisuus oli jotakin laatikon ja kananmunan väliltä. Silmiinsä hän oli tyytyväinen. Ne olivat harmaaiiriksiset ja keskikokoiset, ne huomasi ilman kajalilla tai rajauskynällä piirrettyjä raameja. Joku oli joskus kehunut niitä kauniiksi. Huppu peitti kuivuuteen taipuvat luonnonkiharat,

pähkinänruskeat hartiamittaiset hiukset. Kapeat huulet, kuin tomaatin hedelmälihan värisellä yliviivauskynällä piirretyt kaksi janaa. Niistä ei ensimmäiseksi tullut mieleen suutelu, ei vaikka niitä olisi kuinka liponut ja törröttänyt vessan peilikaapin edessä. Amorinkaari puuttui tyystin. Tuollaisesta viivainsuorasta suusta saattoi kuvitella tulevan ulos kuivia ja tylsiä asioita, verovirastopuhetta. Jäkätystäkin.

Ikkunatalon nainen oli muuten aika lailla Armin itsensä näköinen, mutta naisella oli huulet. Topakat ja hauskat, pulleat tyynyt.

Armi puhkaisi vesipeilin puutarhahanskan peittämällä sormellaan.

2.

Pilvet hyllyivät niin matalalla, että korkeimmat puunlatvat olisivat voineet tarrata niistä kiinni. Ja ehkä ne olivat sen tehneetkin, sillä koko viikon sama harmaa peitto oli jököttänyt heidän yläpuolellaan. Vesi putosi taivaasta kiivaana piiskana, ja pisarat kimpoilivat lätäköistä aivan kuin olisi satanut sekä ylhäältä että alhaalta päin.

Armin puskabarometrin viisari oli liikahtanut vaiheeseen, jossa hän lauleskeli laulunpätkiä. Tällä kertaa hän toisteli kuin rikki mennyt gramofoni ”Eldankajärven jään” kohtaa, jossa laulettiin pum, pum, pum, patteri paukkuu ja korohorot haukkuu.

Armi keinui ja raaputti sävelen rytmissä mykkää maaperää hiekanjyvä kerallaan.

Juu, läskiä lotinaa ja peurampa pylyä ihanaa, Armi hoilasi ja läiskytti lastalla rytmiä.

Armi ja Kaisa olivat molemmat polvistuneet omille neliömetreilleen. Kaivaus oli vuoden kenttätökauden ensimmäinen. Edellisenä syksynä tehdyistä koekuopista oli paljastunut palaneita kiviä ja muutama kvartsi-iskos. Oli ajateltu, että paikalla oli joskus ollut kivikautista asutusta. Muinaisläntti, jossa joku oli ehkä tuhansia vuosia sitten tallustellut, ottanut pienestä nahkaisesta pussukasta murusen taulakääpää, rapsutellut tuluksilla kipi-nän, toisen, lisännyt sytöksi tukon kuivaa heinää tai kuusen pihkaisia alaoksia. Puhaltanut ja odottanut. Kun liekki lehahti, oli

muinaishihminen haalinut paksumpia oksia ja tervaskannon kimpaleita ja istahtanut sitten nuotion äärelle. Hakata paukuttanut yhdellä kivellä toisesta pieniä siruja, kuin katkenneita kynnen palasia, muotoillut kvartsikimpaleesta nuolenkärkiä hankkiakseen itselleen ja läheisilleen murkinaa.

Viikon kestäneissä arkeologisissa kaivauksissa ei kuitenkaan tullut esiin mitään ihmeellistä. Nuotiokiviksi luullut murikat olivat vain mustuneet ikaikaisissa metsäpaloissa, sirut ehkä jonkun tekemiä, mutta mitään pitempiaikaiseen oleiluun viittaavaa ei tullut vastaan.

Ehkä sirut olivat tipahtaneet joltakin, ihmiseltä tai ammutusta eläimestä, Armi mietti raaputtaessaan maata juurten ahtaista väleistä. Ehkä joku oli pysähtynyt siihen hetkeksi, muutamaksi päiväksi tai viikoksi niin kuin hekin, joskus kauan sitten. Jäänyt pitelemään sadetta, niin kuin hekin. Askarrellut aikansa kuluksi kiven kanssa, poiminut parhaat iskokset mukaansa ja jatkanut sitten matkaa.

Armi rakenteli päässään erilaisia tarinapolkuja. Ehkä ne olivat siinä, koska joku oli ollut viisituhatta vuotta sitten pahalla päällä: akka oli nalkuttanut miehen lähtiessä taas kerran poikien retkelle erämaan selkosille, mies oli paiskannut metsästysvälineensä mät-täälle ja lompsinut tiehensä, uhonnut kavereilleen, että nyt jätkät vedetään päät sekaisin pihkalla ja suippomadonlakeilla. Tai nuolenkärjet olivat naisen, ja hän oli viskannut ne menemään premenstruaalisen syndrooman syövereissä. Lapset olivat räpättäneet ja kiukutelleet koko päivän? Poikakaveri oli tehnyt bänät?

Niin, Armi oivalsi, ehkä ne olivat peräisin Amorin nuolista. Huteja, ohiamuttua rakkautta.

Armi kuuli huppua takovan sateen läpi mölinää. Hän sysäsi huppua taaksepäin, sai naamalleen vihmovan tuulen ja kylmän suihkun.

”Sanoiko joku jotaki?”

”Sitä vaan, että täällä näkyy jo kiinalaisia nuudelikojukylttejä. Tämän syvemmälle ei kannata mennä, eiköhän pistetä pillit pussiin?” Kaisa ehdotti.

Armi kaatoi kaapimansa mäskin kihvelistä ämpäriin ja vei sen kahden puun väliin ripustettuun keinumaiseen, tiheäsilmäisestä metalliverkosta tehtyyn isoon siivilään. Hän heijasi ja hötkytti seulaa edestakaisin, niin että märkä hiekka varisi alapuolella olevaan isoon kekkoon. Siivilään jäi muutama isompi kivinokare, mutta ei mitään, mikä kannattaisi poimia ja pakata pieneen minigrip-pussiin jatkotutkimusta varten.

Kaisa asetteli kaivausalueen keskelle pohjoista osoittavan nuolen, mittasuhteeksi keltamustan itsensä pituisen mittalatan ja alkoi räpsiiä valokuvia. Armi avasi puuta vasten nojanneen ison sateenvarjon ja kaivoi muovipakista paperia ja lyijykynän. Tuulenuuska taitteli ja riuhoi paperia, eikä se pysynyt kauaakaan kiviä edes sateenvarjon alla.

Hän kiroili, myttäsi likomärän paperin ja työnsi töllykän tasukuunsa.

”Sano Armi muikku! Vielä filmirullan viimeinen kuva. Say shit!”
Armi kahisteli sadetakistaan vettä ja irvisti kameralle.

”Hörpätäänkö kaffet? Piirrän sitten viimeisen profiilikuvan, sormet on ihan kalikkana.”

He lähtivät könyämään paksun varvikon poikki asuntoautolle. Jalat olivat melkein tunnottomat ja juntturassa kykkimisestä, selkä ei meinannut millään suoristua. Kun Armi ajatteli itseään jostakin kauempaa, kehonsa ulkopuolelta, kuusesta oravaperspektiivistä, hän näki huonoryhtisen, riippukätisen ihmisapinan, joka sopisi paremmin heijaamaan puunoksalle kuin maankamaralle. Kaisa mennä viipotti edellä, kumarteli nappaamaan mättäältä viimevuotisia puolukoita, vetisiä ja löysäkuorisia. Kaisa oli vetreämpi

ja evoluutiossa edellä, Armi arvioi, vähintäänkin Homo habilis, kätevä ihminen. Tai ehkä jo aivan pian maanviljelykseen siirtyvä metsästäjäkeräilijä?

Asuntoauton sisälämpötila oli tuskin viittätoista astetta, mutta sekin tuntui hulpealta ulkolämpötilaan verrattuna. Armi oli taas kerran kiitollinen, että Kaisa ja Henkka antoivat käyttää kenttäreissuilla vanhaa asuntoautoaan. Vastapalvelukseksi kottero sai asua museon varaston parkkipaikalla.

Sadevaatteet riippuivat seinäkoukuissa, niiden helmoista valunut vesi oli pienenä lammikkona munakkaan värisellä muovimattolla. Sisällä tuoksui viikon verran hiekkaista, rapaista ja askeettista kenttätöelämää.

Armi ja Kaisa hörppivät pikajauheesta sekoitettuja kahveja ja jyrivät maakellarilta tuoksahtavia ruisleipäsiivuja.

”Ihana viikko takana”, Kaisa sanoi työntäessään viimeisen palan suuhunsa.

”Jep”, Armi vastasi, ja he skolasivat kahvimukeilla.

Ja se oli aivan totta. Rankkasateesta ja hygieenisestä lamasta huolimatta kenttätöviikko oli ollut mukava. He molemmat viihtyivät paremmin luonnossa kuin työpöydän äärellä. Iltaisin he olivat istuneet kynttilänvalossa porisemassa, hörppineet roséviiniä ja pelanneet laivanupotusta tai ristinollaa.

Kunhan viimeinen profiilikuva olisi piirretty, he alkaisivat tehdä omaa, hidasta ja pedanttia työtään tekemättömäksi: kaikki se hiekka, multa, humus ja sekamaa, jonka he olivat kaapineet siivu siivulta pois, lapioitaisiin takaisin kaivantoon. He viimeistelisivät entisöinnin sivuun nostetuilla kunnaneliöillä. Vuoden päästä heidän paikalla viettämää viikkoa ei enää edes huomaisi.

Kaisan puhelin piippasi. Oli ollut kadonneita kouluvihkoja, kaverin luokse menoja, koearvosanoja, jotka haluttiin raportoida tuoreeltaan, koululaisten yksinäisiä iltapäiviä, kun kotona ei vielä

ollut aikuista, harrastukset olivat vasta myöhemmin illalla ja aika alkoi käydä pitkäksi.

Toinen piippaus. Kaisan silmät poutaantuivat ja jonkinlainen energiapurkaus oireili kasvoilla hehkuna ja hymynä.

”No?” Armi kysyi.

”Henkalta viesti. Aikoi lämmittää saunan valmiiksi.”

Kaisa kulautti loput kahvinsa ja nousi, alkoi keräillä pieneltä ruokapöydältä tyhjiä pusseja ja likaisia aterimia, pakkasi edellisiltana ristiseiskasta jääneet pelikortit pahviaskiin. Kolisteli rikka-harjaa ja -lapiota kaapista, puuhasi lähtöä.

Kaisan jäädessä järjestelemään asuntoautoa Armi veti päälle niljakkaankosteat kurvaatteet. Sateen ääni humautti, se tuntui entistäkin kiivaammalta, aivan kuin pilvellä olisi ollut kauhea kiire turistaa itsensä kuivaksi ennen kuin he lähtisivät. Armi puristi sateenvarjon kepin nalkkiin käsivartensa ja kyljen väliin, alkoi piirtää profilia millimetripaperille.

Kaivauskuopan lännenpuoleisen vallin viivat alkoivat kehittyä Armin mielessä laudoista, koolauspuista, kantavista seinistä ja kattopelleistä koostuvaksi taloksi. Hän puhkaisi tuulelta ja sateelta suojaavaan seinään aukon, metri kertaa puolitoista, nauhasi karmit ja kiinnitti niihin ikkunaruuudut.

Miksi aina ikkuna?

Armi kopioi ja hahmotteli paperille suonina kulkevia puunjuuria ja pyöreälakista kiveä, joka ehkä joskus oli ollut osa jylhää ja särmikästä vuorijonoa, mutta jääkaudet olivat hioneet ja hanganneet sen mitättömäksi lättänäksi.

Ja taas tarina jatkui Armin päässä. Yksi uusi ja elämätön vaihtoehdoelämä hänen kokoelmiinsa.

Ensin ikkuna oli pimeä, sitten joku sytytti kattolamppuun valon ja astui estradille. Se muistutti ensin Armin edellä kassajonossa ollutta ihanaa, voisulantuoksuista persimonimiestä,

mutta tarkemmin katsottuna piirteet olivat Henkan, Kaisan aviomiehen, pitkän, tavallisen näköisen ja vakaaluonteisen matematiikanopettajan. Siinä Henkka oli parrasvalossa virittämässä ajatuksiaan tietylle taajuudelle. Vaimo ja lasten äiti tulisi kotiin viikon erillään olon jälkeen. Toisi mukanaan tutun äänen ja tuoksun, joka oli pinttynyt talon jokaiseen esineeseen, ovenripiihin, sohvatyynyihin, kauhanvarteen. Ihana, vuosikymmenten saatossa tutuksi tullut naiseläjä, kumppani, elämänmittainen valinta.

Valinta. Kuin ihme. Mistä jotkut tunnistivat sen, Armi mietti? Mikä antoi heille varmuuden antautua niin täysin toisen ihmisen omistettavaksi? Mistä he aavistivat, että eivät koskaan kyllästyisi? Ja ennen kaikkea: miten he saivat tuon toisenkin uskomaan niin? Mistä he ammensivat rohkeuden väittää, että jos otat minut, et tule ikinä katumaan?

Armin maalailmassa kuvassa Henkka kääntyi ja hävisi kattolampun ulottumattomiin. Pian piharakennuksen ulkovoalo sytyi. Koska Henkka oli niin älyttömän kiltti, hän lämmitti talon kellarikerroksessa olevan vanhan ja kolhon sähkösaunan sijaan tunnelmallisemman puulämmitteisen, jonka löylyistä Kaisa piti enemmän. Mies laski kiuluun valmiiksi kuumaa vettä, lisäisi kiukaan alle halkoja niin kauan, että hänen naisensa palaisi kotiin.

Kiltti Henkka käveli pihan poikki, oli taas keittiössä, ja alkoi valmistaa jotakin vaimonsa lempiruokaa kahden kilon painoisessa valurautapadassa. Se oli saatu häälahjana, ja kasaria voidellessa Henkka ehkä tunsu hetken aikaa morsiuskimpun, laventelitalkin ja hiuslakan tuoksun.

Henkka imuroisi tai käskisi lasten imuroida, sillä hän oli paitsi kiltti, myös sopivasti vaativa isä. Hän pyyhkäisisi ruokapöydän vielä kerran rätillä puhtaaksi, vilkaisisi kelloa, oikaisisi pöytätabletteja, kulkisi kolmannen kerran pihan poikki lisäämään pesällisen puita.

Armin kynä oli pysähtynyt. Jälki millimetripaperilla oli tuhruinen ja lyijykynän terä oli paikoin raapinut märän paperin puhki.

Kun varvikosta kuului kahinaa, Armi pyyhkäisi poskeaan ja työnsi kartan muovitaskuun. Kaisa tarttui pistolapioon ja seisahdutti hänen viereensä.

”Saako montun luoda jo umpeen?”

3.

Armi kävi tiputtamassa Kaisan Karjasillalle. Pihalla oli hilpeänä sekamelskana eri kokoisia polkupyöriä, potkulautoja ja palloja, autotallin edessä oli leveäperäinen perheauto. Ulkosaunan savupiipusta luikerteli hentoa, harmaata savua.

Vilkku nakutti samassa tahdissa painava rinkka selässään ovea kohti vaappuvan Kaisan kanssa. Ovella Kaisa kääntyi, heilautti vielä Armille heipat kädellään, jolla piteli kumisaappaita. Ovi avautui, ja pieneksi hetkeksi ulkomaailma ja sisämaailma sekoituivat, ja sitten ovi sulkeutui.

Armi parkkeerasi asuntoauton museon kenttätyövarastolle ja alkoi raahata sotkuisia ämpäreitä, vaaituslaitteen, kihveleitä ja lattoja navetanhajuiseen kuraeteiseen. Kaisa oli tarjoutunut tulemaan varastolle asti, mutta Armi oli sanonut, ettei tarvitse, hän selviäisi vallan mainiosti yksin.

”Teidän sauna kohta palaa ja Henkan hääpataruoka jäähtyy”, hän oli sanonut ja taputtanut Kaisan olkapäätä merkiksi siitä, että tämän oli turha jankata vastaan.

”Mikä ihmeen hääpataruoka?” Kaisa oli kysynyt voimistellensaansa itseään ulos autosta.

Armi oli kohauttanut hartioitaan.

”Kai se jotaki on sulle kokannut valmiiksi.”

Kaisa oli nauranut ja toistanut ”hääpataruoka”, naarannut jalkatilasta kumisaappaat ja läiskäyttänyt sitten kankullaan oven kiinni.

Armi suihkutteli välineet puhtaiksi ja jätti ne valumaan ritilän päälle. Analysoitavia löytöjä oli vähän. Viikon mittaisen tonkimisen jälkityöt – löytöjen puhdistus ja luettelointi, valokuvien listaaaminen, karttojen puhtaaksi piirtäminen, kaivaus- ja inventointikertomuksen tekeminen – olisi nopeasti tehty.

Hän nosteli minigrip-pussit teräspöydälle, repäisi vihkosta arkin ja kirjoitti siihen: ”Pölkkyvaara. Älä koske.” Hän huuhteli heidän molempien sadevaatteet ja ripusti ne kuivumaan, irrotti kamerasta akun ja pani sen latautumaan.

Armi oli haaveillut pääsevänsä saunaan, mutta hänellä ei ollut Henkkaa eikä pihasaunaa eikä valurautaista hääpataa, ja taloyhtiön lölyvuoro oli torstaisin. Armi tarkisti reissukassinsa. Yleensä hän piti mukanaan vanhaa ja virttynyttä uimapukua, ja nytkin se lojui uskollisena kassin pohjalla.

Armi riisui nuhjunhajuiset vaatteensa ja myyttäsi ne ahtaan vaate-lokeron pohjalle. Kun pyyhkeestä ripisi lattialle hiekkaa, Armi tuijotti hetken, oliko sen joukossa jotakin, joka pitäisi noukkia ja pussittaa. Huuhtoutumiskerros, hän ajatteli, aivot vielä kaivauksella, stratigrafoissa ja seulasta ropisevassa maannoksessa.

Halli oli perjantai-iltana hiljainen, ja Armi sai koko sinisenä läikehtivän radan itselleen. Hän laskeutui tikapuita alas, pidätti napasyvyisessä vedessä hengitystään ennen kuin leiskautti viileänraikkaaseen pitkään sukellukseen. Armi aloitti rintauinnilla, vaihtoi kolmanteen altaanmittaan vapaauinnille. Hitaiden ja rauhallisten vetojen ajan hän piti kasvonsa vedessä niin pitkään kuin pystyi. Pinnan alla korvissa humisi ja ratisi, omien potkujen loiskeet tuntuivat tulevan jostakin epämääräisen kaukaa. Vesi likisteli hänen vartaloaan, puristi kevyesti ja piti hyvänä.

Keskellä allasta Armi painoi päänsä veden alle, taivutti itsensä linkkuveitsekseksi ja sukelsi. Puristus lisääntyi, korvat lokahtivat

lukkoon ja kohina pään sisällä kasvoi. Armi pidätti hengitystään, jäi hetkeksi altaan pohjaan risti-istuntaan ja katseli yläpuolella läikehtivää vettä, ponnisti sitten pohjasta jaloillaan. Hän rikkoi kuin delfiini pinnan, ja muutaman sekunnin ajan hän melkein seisoivat veden päällä ennen kuin lätsähti kyljelleen altaaseen. Uittuaan kuusi altaanmittaa Armi polski viimeisen lenkin laiskaa selkäuintia, silmät kiinni, koska ei ollut vaarassa törmätä keneenkään, ja kiipesi sitten altaasta.

Koko päivän lämmitettynä olleen saunan ilma humautti ovesta kuumana ja sahapuun tuoksuisena, inhottavan kuivana. Armi otti löylykauhan, ja vaikka niin oli oveen ruuvatussa kyltissä kielletty tekemästä, roiskaisi muutaman kuupallisen vettä seinille tehdäkseen tilasta kosteamman. Sitten hän levitti pyyhkeensä lauteelle ja oikaisi itsensä pitkäksen.

Lämpö tikutteli kloorivedessä lionnutta ihoa ja nälkä tuntui vatsassa onttona syvänteenä, niin kuin aina uimisen jälkeen: kuin imukuppi olisi vetänyt vatsalaukun kurttuun, aivan kiinni selkärankaan. Kotona jääkaapissa olisi pari olutta, näkkileipää ja kantapala reikäjuustoa, hyvällä tuurilla jokunen syöntikelpoinen nakki.

Armi heitti vielä kerran löylyä ja nosti jalat seinää vasten. Varpaita poltteli. Hän kipristeli niitä ja irvisteli, veti polvet hetkeksi mahan päälle, teki itsestään kuumassa hautuvan munan.

Kiukaan ajastimen naksahaessa pois päältä hänen mielensä ajelehti ensin kuusiruutuisen rintamamiestalon ikkunaan, sen läpi hohkaavaan kellertävään, pehmeään valoon, ja sitten yhtäkkiä Kaisan kotiin. Kaisa ja Henkka perjantaisaunassa. Kaisa, Henkka ja lapset froteeseen kapaloituina, tukat märkinä ja poskilla löylypuna, paistamassa vieressä vieressä makkaraa ulkosaunan kiukaan tulipesän hiilloksella. Toivottamassa toisilleen hyvää yötä. Käpertymässä toisen ihmisen lämpöön.

Kiuas raksui ja saunassa humisi unettavasti. Miltähän se tuntuisi, Armi mietti, jos rinnassa löisi onnellinen sydän? Ja miltähän se tuntuisi, jos kehossa kiertäisi rakastuneen sydämen pumpaamaa verta?

4.

Toinen käsivarsi oli ollut koko yön litistyksissä vartalon ja sohvan välissä. Puutuneen raajan särisevältä sähkövirralta tuntuva pistely herätti Armin. Veltoa jäsentä sai liikuteltua vain toisen käden avustamana. Armi sai lopulta kammettua itsensä istuvaan asentoon. Hän kurkotteli kännykkänsä pöydältä. Kello oli jo melkein kymmenen.

Näytöllä oli ilmoitus vastaamattomasta puhelusta. Olli Heikkinen, yksi Terwahovi-museon neljästä arkeologista, oli yrittänyt soittaa jo perjantai-iltapäivänä, kun Armi ja Kaisa olivat ajelleet pohjoisesta kotiin, mutta puhelin oli ollut äänettömällä, niin kuin se useimmiten oli.

Armin oli tarkoitus lukita puhelimen näyttö, soittaa Ollille myöhemmin, mutta hänen sormensa lipsahti ja rakkine alkoi tavoitella kollegaa.

”Huomenta Armi.”

Olli kuulosti pirteältä. Armin valtasi pitkä ja itsepäinen haukotus, jota ei saanut keskeytettyä parentalihasten voimalla.

”Halojaa?” Olli toisteli.

”Täällä ollaan. Vähän vahingossa soitin.”

”Onko huono hetki?”

”Eipä tässä ihmeempiä.”

Olli kyseli kaivausten sujumisesta. Oli jo olettanutkin, ettei kyseessä ollut mikään jymypotti, koska museon someen ei ollut

heitelty kuvia herkullisista löydöistä eikä niistä ollut raportoitu sisäiseen järjestelmäänkään.

”Sulla oli jotaki muutaki asiaa”, Armi sanoi.

”Muistatko, kun pohjosesta tuli viime vuonna ilmotus siitä hämärästä löydöstä? Jonkinlainen syvällä suossa oleva pitkä pötkylä, epäilivät ruuheksi.”

Armi muisti sen hyvin. Kuusamolainen maanomistaja oli ilmoittanut, että järven pohjoisrannalla olevassa suolahdelmassa, vanhan venevajan alla, oli turpeeseen hautautuneena jokin kiinteä, puikulainen ja poikkeuksellisen kookas, yli seitsemän metriä pitkä kapistus.

Pohjoisessa harjoituskaivauksilla olleet opiskelijat olivat piiptaaneet ohjaajansa kanssa paikalla kotimatalla. He olivat ensin koputelleet suossa piileksivää pötkylää maanomistajan halkaisukirveen varrella, ja todenneet siitä lähtevän kumisevan äänen muistuttavan orgaanisesta materiaalista, luultavasti puusta, valmistetun esineen resonointia. He olivat poistaneet palan matkaa turvetta, kunnes puikulan kova pinta oli tullut vastaan.

Esineestä oli otettu näytteitä radiohiiliajoitusta varten. Niiden perusteella sen arvioitiin olevan hämmästyttävän vanha, jopa 7 400 vuoden takaa, mesoliittiselta kivilaudelta ja aivan esikeraamisen ajan lopulta, jolloin jääkaudenjälkeisessä Suomessa liikkui metsästäjäkeräilijöitä, eikä sellaisia myöhempiä hienouksia kuten savenvalmistusta vielä osattu.

Koska kotimatkalaisilla ei ollut riittävästi aikaa perusteellisempiin tutkimuksiin, oli katsottu parhaaksi, että kivikautiseksi ruuheksi epäilty harvinainen löytö peitellään turpeella ja jätetään niille sijoilleen odottamaan parempia aikoja.

”Lähettekö te Tatun kanssa tsekkaamaan sen?” Armi kysyi, ja haukotteli taas niin että leukaan sattui ja kyyneleet valuivat silmistä.